

ТВОРЧИСТЬ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

ВПЛИВ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ НА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Буркова Анна Володимирівна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир
Науковий керівник – канд. педагог. наук
доцент Костюшко Юрій Олексійович

Художній образ - це акт і результат творчого втілення, перетворення дійсності, коли чуттєве в художньому творі зводиться спогляданням в чисту видимість, так що воно виявляється як би «посередині між безпосередньою чуттєвістю і областю, що належить ідеальному, думкою» [2,44]. Це не думка і не почуття, взяті окремо і самі по собі, а «думка, яку відчуваєш» (А. С. Пушкін), «безпосереднє мислення» (В. Г. Белінський), що містять в собі і момент розуміння, і момент оцінки, і момент діяльності.

Оскільки образ мистецтва від початку і принципово не «теоретичний», його можна визначити як художню ідею, представлену в формі художнього уявлення, і, отже, як втілення естетичного досвіду, в процесі якого людська чуттєвість виховує себе на своїх же власних творах. Образотворення виступає в мистецтві як «смилотворення», найменування і перейменування всього і вся, що людина знаходить навколо і всередині себе. Образи мистецтва наділені самостійним і самодостатнім життям і тому нерідко сприймаються як реально існуючі об'єкти і суб'єкти, більш того, стають зразками для співпереживання і наслідування [4,12].

На наш погляд найбільш схильним до сприйняття, аналізу і подальшої власної інтерпретації художніх образів є юнацький вік, особливістю якого виступає перехід особистості до самостійності, самовизначення, формування психічної, ідейної та громадянської зрілості, формування світогляду, моральної свідомості і самосвідомості.

Дослідження ціннісних орієнтацій представників саме цієї вікової групи дає нам можливість усвідомлювати і вивчати ті зміни в житті і свідомості громадськості, які очікують нас в недалекому майбутньому, тому як вже завтра сьогоднішні юнаки та дівчата стануть тими, хто творить історію не тільки нашого народу і країни, але і світу в цілому. Але процес становлення індивіда неможливо уявити без розгляду тих факторів, під впливом яких він здійснюється. Серед них значна роль належить художньому образу, що втілюється в творах мистецтва.

У вітчизняній та закордонній психології цінності розглядалися як такі, що були тотожні соціальним нормам, механізм дії яких не був опосередкований особливостями внутрішнього та зовнішнього світу особистості. Починаючи з 60-70-х років ХХ ст., з'являються нові підходи до вивчення ціннісно-смиислової сфери особистості. Дослідження сутності самих понять «цінність», «ціннісні орієнтації» Д. О. Леонтьєвим, В. О. Ядовим, Б. С. Братусем; аналіз динаміки ціннісних орієнтацій І. С. Коном; визначення особистістю стратегії її життєдіяльності в роботах К. А. Абульханової - Славської, Т. М. Титаренко, психології вчинку (І. П. Маноха), дослідження взаємовпливу процесу навчання і розвитку особистості (С. Д. Максименко) мають важливе значення в процесі аналізу формування і трансформації ціннісних орієнтацій особистості.

У психології під ціннісними орієнтаціями розуміється відносно стійка, соціально обумовлена спрямованість особистості на ті чи інші цілі, що мають для неї смисложиттєве значення та на певні способи їх досягнення, що виражаються у вигляді будь-яких особистісних якостей, зразків (способів) поведінки та є такими, що відносно не залежать від

соціальних ситуацій. Виходячи з цього положення природно припустити, що формування ціннісних орієнтацій як цілісної психологічної структури починається в період між підлітковим і юнацьким віком. Про те, що саме в цьому періоді формуються ціннісні орієнтації, свідчить, на думку багатьох дослідників, наявність головних умов їх формування – досить високий рівень рефлексії, усвідомленого життєвого досвіду й довільної поведінки молодих людей [7,2]. У низці досліджень відмічається, що юнацький вік є сенситивним для утворення ціннісної орієнтації як стійкої особистісної властивості, оскільки саме в цьому віці закладається здатність особистості до об'єктивної оцінки самої себе й довкілля. Це в свою чергу найбільше впливає на становлення закономірностей, які згодом вказуватимуть на позицію в житті вже дорослої людини.

Згідно з опитуванням «Світового дослідження цінностей» (WSV), що проводиться з 1981 року і вже охопило майже 100 країн 2016 року, переважна більшість (71,7%) української молоді, відповідаючи на питання «Чого найбільше ви хотіли б досягти в житті?», обрали сімейне щастя, 48,1% - необхідність зробити кар'єру, 38% - бути вільним і незалежним у своїх рішеннях, 32% - мати можливість реалізувати свій талант і здібності. Лише для кожного четвертого пріоритетом було багатство. Таким чином українське молоде покоління близьке до своїх однолітків у європейських країнах, орієнтуючись на такі постмодерністські цінності, як самостійність та самореалізація [5,125].

Навколишній світ відбивається людиною безпосередньо через сенсорно-перцептивну діяльність (відчуття) і опосередковано через образи і уявлення. Образ формується не тільки на основі, а й через ставлення людини до предмета, іншої людини, події чи явища. Образ - суб'єктивний феномен, що виникає в результаті предметно-практичної, сенсорно-перцептивної і розумової діяльності.

Художня творчість створює художній образ - специфічну форму відображення дійсності. Художній образ - це цілісне, інтегральне уявлення про навколишній світ, народжене в уяві художника, втілене в створеному ним творі в тій або іншій матеріальній формі (пластичній, звуковій, мімічній, словесній), яка відтворюється уявою сприймаючої людини (глядача, читача, слухача). У художньому образі відбувається злиття емоційного та інтелектуального ставлення художника до світу [3,3].

Широке висвітлення теоретичних питань ролі художнього образу, як специфічного інструменту мистецтва в процесі становлення особистості знаходить відображення в роботах багатьох психологів, серед яких Л. С. Виготський, А. В. Запорожець, В. П. Зінченко, Р. А. Зобов, Л. Н. Рожин, В.М. Розін, Б. С. Мейлах, А. М. Мостапенко, Г. Г. Шпет та ін.

Вплив художнього образу на формування ціннісних орієнтацій можна прослідкувати через взаємозв'язок творів мистецтва і емоційної сфери особистості, до якої вони апелюють. «Мистецтво - сукупність естетичних знаків, спрямованих на те, щоб викликати в людях емоції» [1, с. 17]. У науковій літературі для позначення емоцій, що виникають при сприйнятті художнього твору, використовуються поняття «естетичні емоції», «естетичне переживання», «художні переживання», «катарсис», «художні емоції» (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, Н. Б. Берхін і ін.). Даний тип емоцій збагачує внутрішній світ особистості реципієнта.

Звернення до різноманітних видів мистецтва (література, живопис, музика, кіно та ін.) сприяє більш повному формуванню художньої картини світу, суб'єктивної за своїм змістом, оскільки вона в образно-емоційній формі висловлює внутрішній світ людини, ставлення людей один до одного, до природи, до світу в цілому, естетичні властивості дійсності. Наукова картина світу, що дає цілісний образ світу на основі наукових методів пізнання, упускає питання образно-емоційного, ціннісного, естетичного освоєння дійсності. Так, В. М. Розін зазначає, що художній твір це «інструмент відображення і вираження» реальної дійсності [6,57]. Художній образ як інструмент мистецтва, згідно Н. Б. Берхін, є і пізнавальним еталоном, і засобом для формування художньої емоції - співпереживання художньому образу.

Таким чином можна стверджувати, що художній образ як естетична категорія, що характеризує особливі, властиві лише мистецтву способ і форму освоєння і перетворення дійсності, являється важливим фактором формування і становлення ціннісних орієнтацій, оскільки через сприйняття художніх творів юнаки і дівчата не лише пізнають, вивчають і усвідомлюють навколишній світ але й шляхом інтеріоризації суспільних цінностей формують власне ставлення як до всього, що їх оточує, так і до життя в цілому.

Література

1. Выготский, Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – 3-е изд. – М.: «Искусство», 1986. – 573 с.
2. Гегель. Эстетика, т. 1. М., 1968.
3. Гришин С. Н. Художественный образ: происхождение, герменевтическая специфика, типология, структура и средства выражения в искусстве. Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. 2015. № 11-3 (61). С. 51-54.
4. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Институт философии РАН; Национальный общественно - научный фонд; Председатель научно-редакционного совета В.С. Степин. — М.: Мысль, 2000—2001. — ISBN 5-244-00961-3. 2-е изд., испр. и допол. — М.: Мысль, 2010. — ISBN 978-5-244-01115-9
5. Результати загально національного опитування «Українське покоління Z. Цінності та орієнтири» м.Київ. 2017 рік. Центр «Нова Європа». Ст.125
6. Розин, В. М. Психология и культурное развитие человека: учеб. пособие / В. М. Розин; М.: Изд-во Российского открытого ун-та, 1994. – 144 с.
7. Савченко Л. Вивчення ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді / Л.Савченко // Рідна школа. – 2005. – №8. – С. 39–41.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОСТІ ПІДЛІТКІВ З СІЛЬСЬКОЇ ТА МІСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Голомах Лілія Миколаївна
Мощицька Вікторія Вікторівна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир.
Науковий керівник – канд. філософ. наук,
доц. Пирог Ганна Володимирівна

Функціонування релігії пов'язано із взаємною обумовленістю її психологічних проявів і суспільних процесів. Релігія, що впливає на поведінку людей, безпосередньо пов'язана із соціальними чинниками, зокрема середовищем, у якому формується релігійність [2]. У підлітковому віці формування релігійності зазнає певних змін у зв'язку з дією на особистість зовнішніх факторів середовища, в якому перебуває підліток.

Метою нашого дослідження є порівняльний аналіз психологічної структури релігійності підлітків з сільської та міської місцевості. Ми припустили, що підлітки з сільської місцевості є більш релігійними, ніж підлітки з міської місцевості.

Для дослідження психологічних особливостей релігійності підлітків з сільської та міської місцевості було обрано методику «Тест на визначення структури індивідуальної релігійності Ю. В. Щербатих».